

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मै देवा दधीरुग्नाच्छेयम्पुरोधामिति
स एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत्
ततो वै तस्मै श्रद्देवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं
विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते श्रदेभ्यो मनुष्या दधते
गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः ॥ १ ॥

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा
भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो
वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु
प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
बृहदाभ्यामेव ॥ २ ॥

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी

स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
 संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा
 गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धते-
 ऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ ३॥

असावायुराभ्यामेव पञ्चचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

यथा वै मनुष्या एव देवा अग्र आसन्ते-
 ऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानंमृत्युमपहृत्य दैवीं सः सदं
 गच्छेमेति त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त
 ततो वै तेऽवर्तिम्पाप्मानंमृत्युमपहृत्य दैवीं सः सदमगच्छन्
 य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव
 पाप्मानमपहृत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीर्हि मनुष्यस्य॥ ४॥

दैवीं सः सञ्ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात
 पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तम्मासा
 अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीं सः सदमगच्छन् य
 एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरमेव प्रविश्य
 वस्यसीं सः सदं गच्छन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्भवन्ति

त्रयस्त्रयस्त्रिंशः परस्तात्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोऽवतिम्पाप्मानमप-
दैवीं ससदम्मध्यतः॥५॥

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं ससज्जामि वा एतत्कुर्वन्ति
यत्रयस्त्रयस्त्रिंशः अन्वञ्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति
तेनाजाम्यूर्ध्वानि पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्यां
रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं
यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते
पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवः॥६॥

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
त्रयस्त्रयस्त्रिंशः अवस्ताद्ववन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशः
परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै त्रयस्त्रिंशः आत्मा पृष्ठान्यात्मनं
एव तद्यजमानाः शर्म नह्यन्तेऽनात्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं
वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति
तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव॥७॥

सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं
लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति
प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या

उभयोर्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्तिष्ठ॑न्ति त्रि॒वृतोऽधि॑ त्रि॒वृतमु॑प॒
यन्ति॒ स्तोमा॑ना॒ः सम्प॑त्यै प्रभ॒वाय॒ ज्योति॑रग्नि॒ष्टोमो॑
भ॒वत्य॑यं वाव स क्षयो॒ऽस्मादे॒व तेन॒ क्षया॑न्न यन्ति
चतुर्वि॑ंशतिरा॒त्रो भ॑वति॒ चतुर्वि॑ंशतिर॒र्धमा॒साः संव॑त्सरः
संव॑त्सरः सु॒वर्गो लो॒कः संव॑त्सर ए॒व सु॒वर्गे लो॒के
प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो चतुर्वि॑ंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री
ब्र॒ह्मव॑र्चसङ्गायत्रियैव ब्र॒ह्मव॑र्चसमव॑ रुन्धतेऽतिरा॒त्राव॑भितो
भवतो ब्रह्मव॑र्चसस्य परिगृहीत्यै॥८॥

मनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव सं वत्सरश्चतुर्विंशतिश्च॥२॥ [२]

ऋ॒क्षा वा इ॒यम॑लो॒मका॑सी॒त्साका॑मय॒तौष॑धीभिर्वन॒स्पति॑भिः
प्र जा॑येयेति सैतास्त्रि॒ंशत॑ रात्रीरपश्य॒त्ततो॒ वा
इ॒यमोष॑धीभिर्वन॒स्पति॑भिः प्राजा॑यत ये प्रजा॒का॑माः
प॒शुका॑माः स्युस्त ए॒ता आ॑सीर॒न्प्रैव जा॑यन्ते प्र॒जया॑
प॒शुभि॑रियं वा अ॒क्षुध्य॑त्सैतां वि॒राज॑मपश्य॒त्तामा॒त्मन्धि॑त्वान्नाद्यम
वन॒स्पती॑न्प्रजां प॒शून्तेना॑वर्धत॒ सा जे॑मान॑म्महि॒मान॑मगच्छ॒द्य
ए॒वं वि॒द्वांस॑ ए॒ता आ॑सन्ते वि॒राज॑मे॒वात्म॑न्धि॒त्वा-ऽन्नाद्य॑मव॑
रुन्धते॒ वर्ध॑न्ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्जे॒मान॑म्महि॒मान॑ गच्छ॒न्ति

ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानु- ख्यात्यै पृष्ठः
षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्षष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः
संवत्सरन्ते संवत्सर एव॥१०॥

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
संतत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा
रभन्ते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्धवति
पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवात्मन्दधते
पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव॥११॥

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायन्त एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो
रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः
संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गो
लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो भवन्ति
य एवं विद्वांस एता आसन्ते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति
संवत्सर एव प्रतिष्ठाय॥१२॥

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति

त्रयस्त्रिंशद्वै देवतां देवतांस्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे
 वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावैकविंशौ
 भवतुः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो
 भवन्ति तस्माद्बहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता
 भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता ॥ १३ ॥

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता
 आसतेऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि
 स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति
 क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं यन्त्युभयोरभ्यो लोकयोः कल्पते
 त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
 रुन्धतेऽतिरात्रावभितौ भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥ १४ ॥

ओषधीः सं वथ्सुर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपञ्चाशच्च ॥ ३ ॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतं देवा येनयेन छन्दसानु
 प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशतं रात्रीरपश्यन्
 द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
 प्रजापतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस
 एता आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः

प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं
गच्छन्ति॥१५॥

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति सर्वे
वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायु- रिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा
भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां
यन्ति॥१६॥

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
ये पराचरन्त्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या
अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति
द्वात्रिंशदेतास्तासां यास्त्रिंशदक्षरा विराडन्त्र
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते ये द्वे अहोरात्रे एव ते
उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितौ

भवतुः परिगृहीत्यै॥१७॥

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदक्षरा द्वाविंशतिश्च॥४॥ [४]

द्वे वाव देवसुत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिंशदहश्च य
एवं विद्वांसस्त्रयस्त्रिंशदहमासते साक्षादेव देवता
अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा
करोति यद्येवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
सदृश्य एवं विद्वांसस्त्रयस्त्रिंशदहमासते वि पाप्मना
भ्रातृव्येणा वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन्॥१८॥

अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्ध्वन् य एवं
विद्वांसस्त्रयस्त्रिंशदहमासते सर्व एव प्रबाहुगृध्रवन्ति सर्वे
ग्रामणीयम्प्राप्नुवन्ति पश्चाहा भवन्ति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर
ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका
एषु॥१९॥

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्येन्द्रियाणि
तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्धवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धौ सर्वपृष्ठो
भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेय

वाचमुपैयुरुपदासुकैषां वाक्स्यादुपरिष्ठाद्वादशाहमुपं
यन्त्याप्तामेव वाचमुपं यन्ति तस्मादुपरिष्ठाद्वाचा वदामो-
ऽवान्तरम्॥ २० ॥

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यदशरात्रो
भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एताः ह वा
उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते
तस्यैवैषा शान्तिर्द्विनीका वा एता रात्रयो यजमाना
विश्वजित्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः
षोडश य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशद्दहमासंत एषां द्विनीका
प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ २१ ॥

अहरत्रेष्ववान्तरं षोडश सह सप्तदश च॥५॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते
सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त सुवर्गं लोकमायन्त एतः
षट्त्रिंशद्वात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं
लोकम्प्राजानन्त्सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः
षट्त्रिंशद्वात्रमासन्ते सुवर्गमेव लोकम्प्राजानन्ति सुवर्गं लोकं

यन्ति ज्योतिरतिरात्रः॥ २२॥

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारो
भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा
एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि
पशवश्छन्दोमा ओजस्येव॥ २३॥

वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्त्रिंशद्रात्रो भवति
षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैव पशूनव
रुन्धते बृहती छन्दसां स्वाराज्यमाश्रुताश्रुवते स्वाराज्यं
य एवं विद्वांसः षट्त्रिंशद्रात्रमासते सुवर्गमेव
लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः सुवर्गस्य लोकस्य
परिगृहीत्यै॥ २४॥

अतिरात्र ओजस्येव षट्त्रिंशच्च॥ ६॥ [६]

वसिष्ठो हतपुत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि
सौदासान्भवेयमिति स एतमेकस्मान्नपञ्चाशमपश्यत्तमाहरत्तेनाय
ततो वै सोऽविन्दत प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वांसं

एकस्मान्नपञ्चाशमासंते विन्दन्ते॑ प्रजाम॒भि भ्रातृ॑व्यान्भवन्ति॒
त्रय॑स्त्रिवृतो॑ऽग्निष्टो॒मा भ॑वन्ति॒ वज्र॑स्यै॒व मुख॑ꣳ सꣳ श्यन्ति॒
दश॑ पञ्चद॒शा भ॑वन्ति॒ पञ्चद॒शो वज्रः॑॥ २५॥

वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र ह॑रन्ति॒ षोड॑शि॒मद्द॑श॒मम॑ह॒र्भव॑ति॒
वज्र॑ ए॒व वी॒र्यं द॑धति॒ द्वाद॑श सप्तद॒शा भ॑वन्त्य॒न्नाद्य॑स्याव॑रु॒द्ध्या
अथो॒ प्रैव तैर्जा॑यन्ते॒ पृष्ठ्यः॑ षड॒हो भ॑वति॒ षड्वा ऋ॒तवः॑
षट्पृ॑ष्ठानि॒ पृष्ठैरे॒वर्तून्वा॑रोहन्त्य॒तुभिः॑ संव॒त्सर॑न्ते संव॒त्सर॑
ए॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्ति॒ द्वाद॑शैकवि॒ंशा भ॑वन्ति॒ प्र॑ति॒ष्ठित्या॒ अथो॒
रुच॑मे॒वात्म॑न्॥ २६॥

द॒ध॒ते ब॒हवः॑ षोड॒शि॒नो भ॑वन्ति॒ विजि॑त्यै॒ षडा॑श्चि॒नानि॑
भव॑न्ति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्त्यूनाति॒रि॒क्ता वा ए॒ता
रात्र॑य ऊ॒नास्तद्य॑देक॑स्यै॒ न प॑ञ्चा॒शद॑ति॒रि॒क्तास्तद्य॑द्भूय॑सीर॒ष्टाच॑त्व
ऊ॒नाच्च॑ खलु॒ वा अ॑ति॒रि॒क्ताच्च॑ प्र॒जाप॑तिः प्राजा॑यत॒ ये
प्र॒जाका॑माः प॒शुका॑माः स्युस्त ए॒ता आ॑सीर॒न्प्रैव जा॑यन्ते
प्र॒जया॑ प॒शुभिर्वैरा॑जो वा ए॒ष य॒ज्ञो यदे॑कस्मान्नपञ्चा॒शो य ए॒वं
वि॒द्वाꣳसं एक॑स्मान्नपञ्चा॒शमा॑संते वि॒राज॑मे॒व ग॑च्छन्त्य॒न्नादा॑
भ॑वन्त्यतिरा॒त्राव॑भितो॒ भव॑तोऽन्नाद्य॑स्य॒ परि॑गृहीत्यै॥ २७॥

वज्रं आत्मन्मज्जया द्वाविंशतिश्च॥७॥ [७]

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेरन्नेषा
वै संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एताः
रात्रिं वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा
एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्ते-
ऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि
दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः
फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत्॥२८॥

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव
संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यथ्साम्मेध्ये
विष्वान्धसम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा
एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य
दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति चतुरहे
पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः सम्पद्यते
तेनैकाष्टकां न छुम्बद्गुर्वन्ति तेषाम्॥२९॥

पूर्वपक्षे सुत्या सम्पद्यते पूर्वपक्षम्मासां अभि सम्पद्यन्ते
ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत् ओषधयो वनस्पतयो-

ऽनूत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरात्सुरिमे
यजमाना इति तदनु सर्वे राध्रुवन्ति॥३०॥

एतच्छुम्बद्गुर्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिंशच्च॥८॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत
एव दीक्षाभिरात्मानः श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव
द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचन्द्राभ्यामसृद्वाभ्याम्मासन्द्वाभ्यामस्थि
द्वाभ्याम्मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा
सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो
रधीयांसः सुवर्गं लोकमयामेति॥३१॥

सुवर्गम्पञ्चाशत्॥९॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां
कस्मात्तमप्रथममुप यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोममप्रथममुप
यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य
तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोममप्रथम
यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखंमुखत एव स्तोमान्प्र
युञ्जते ते॥३२॥

सःस्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावर्ति रिच्येते

एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको
ज्योतिरूर्ग्विराड्वर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा
भवन्ति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति
सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्यै
तेनाजामि॥ ३३॥

त एकात्रपञ्चाशच्च॥ १०॥ [१०]

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके
प्रति तिष्ठन्ति गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव
तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव
तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुर्यदेतान्थस्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सत्रिणः
प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सङ्स्तुता विराजम्॥ ३४॥

अभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त
एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूर्ग्विराडूर्जमेवाव
रुन्धते ते न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षौधुका भवन्ति क्षुत्सम्बाधा
इव हि सत्रिणोऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं
तत्तदेतत्परियद्वैवचक्रं यदेतेन॥ ३५॥

षडहेन॑ यन्ति॑ देवच॑क्रमे॒व सु॒मारो॑हन्त्यरि॑ष्ठ्यै ते स्व॒स्ति
सम॑श्रुवते षडहेन॑ यन्ति॑ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑
तिष्ठन्त्यु॒भयतो॑ज्योतिषा यन्त्यु॒भयत॑ ए॒व सु॒वर्गे लो॒के
प्र॑तितिष्ठन्तो यन्ति॑ द्वौ षड॒हौ भ॑वतस्तानि॑ द्वाद॒शाहा॑नि
सम्प॑द्यन्ते द्वाद॒शो वै पु॒रुषो॑ द्वे स॒क्थ्यौ॑ द्वौ बा॒हू आ॒त्मा च
शि॒रश्च च॒त्वार्यङ्गा॑नि॒ स्तनौ॑ द्वाद॒शौ॥ ३६॥

तत्पु॒रुष॑मनु॑ प॒र्याव॑र्तन्ते॒ त्रयः॑ षड॒हा भ॑वन्ति॒
तान्य॑ष्टाद॒शाहा॑नि सम्प॑द्यन्ते नवा॒न्यानि॑ नवा॒न्यानि॑ नव॒ वै
पु॒रुषे प्रा॑णास्तत्प्रा॒णाननु॑ प॒र्याव॑र्तन्ते च॒त्वारः॑ षड॒हा भ॑वन्ति॒
तानि॑ चतु॒र्विंश॑तिरहा॑नि सम्प॑द्यन्ते चतु॒र्विंश॑तिर॒धमा॑साः
सं॒वत्स॒रस्त॒थ्सं॒वत्स॒रमनु॑ प॒र्याव॑र्तन्तेऽप्र॑तिष्ठितः सं॒वत्स॒र
इति॑ खलु॒ वा आ॑हुर्व॒र्षीयान्प्र॑तिष्ठाया॒ इत्ये॒ताव॒द्वै सं॒वत्स॒रस्य॑
ब्राह्म॑णं याव॑न्मा॒सो मा॒सिमा॑स्ये॒व प्र॑तितिष्ठन्तो यन्ति॥ ३७॥

विराज॑मेतेन॑ द्वाद॒शावे॒ताव॒द्वा अ॒ष्टौ च॑॥ ११॥

मे॒षस्त्वा॑ पच॒तैर॑वतु॒ लोहि॑तग्रीव॒श्छा॒गैः श॒ल्म॒लिर्वृ॒द्धा
प॒र्णो ब्र॑ह्म॒णा प्ल॒क्षो मे॒धेन॑ न्य॒ग्रोध॑श्चम॒सैरु॑दु॒म्बर॑ ऊ॒र्जा गा॑य॒त्री
छ॒न्दोभि॑स्त्रिवृ॒थस्तो॑मैर॒वन्तीः॑ स्थाव॑न्तीस्त्वावन्तु॒ प्रि॒यं त्वा॑

प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे
वसो मम॥३८॥

मेषष्पद्विः शत॥१२॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विक्र्याभ्यः स्वाहा-
ऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हद्याभ्यः स्वाहा
सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा
पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा
हादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा
स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा
समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥३९॥

कूप्याभ्यश्चत्वारिः शत॥१३॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा
समन्तं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीभं
वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः
स्वाहाऽम्भौभ्यः स्वाहा नभौभ्यः स्वाहा महौभ्यः स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा॥४०॥

अद्भ्य एकात्रिः शत॥१४॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः। परो मर्तः
 परः श्वा। अहं च त्वं च वृत्रहन्सम्बभूव सनिभ्य आ।
 अरातीवा चिदद्विवोऽनु नौ शूर मंसतै भद्रा इन्द्रस्य रातयः।
 अभि क्रत्वेन्द्र भूरधु जमन्न ते विव्यङ्गहिमान् रजांसि।
 स्वेना हि वृत्रं शवसा जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद्युधा
 ते॥४१॥

विविदद्वे च॥15॥ [१५]

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये
 नमोऽधिपतयेऽधिपतिरस्यधिपतिं मा कुर्वधिपतिरहं प्रजानां
 भूयासुम्मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहाऽऽलब्धाय स्वाहा
 हुताय स्वाहा॥४२॥

नम एकात्रिंशत्॥16॥ [१६]

मयोभूर्वातो अभि वातूस्त्रा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम्।
 पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबन्त्ववसायं पृथ्वे रूद्र मृड। याः
 सरूपा विरूपा एकरूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि वेद। या
 अङ्गिरसस्तपसेह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ। या
 देवेषु तनुवमैरयन्त यासां सोमो विश्वा रूपाणि वेद। ता

अ॒स्मभ्य॒म्पय॑सा॒ पि॒न्व॑मा॒नाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र॥४३॥

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑तिर्म॒ह्यमे॒ता ररा॑णो॒ विश्वै॑र्दे॒वैः पि॒तृभिः॑
संवि॑दानः। शि॒वाः सु॒तीरु॑पं नो गो॒ष्ठमा॑क॒स्तासां॑ व॒यम्प्र॒जया॑
स॒ꣳ संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह
रम॑तिः स्वाहा॑ म॒हीमू॒ षु सु॒त्रामा॑णम्॥४४॥

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥१७॥ [१७]

किं॑ स्वि॑दासीत्पूर्वचि॑त्तिः॒ किं॑ स्वि॑दासीद्बृ॒हद्वयः॑।
किं॑ स्वि॑दासीत्पिशि॑ंगिला॒ किं॑ स्वि॑दासीत्पिलि॑प्पिला।
द्यौरा॑सीत्पूर्वचि॑त्तिरश्व॑ आसीद्बृ॒हद्वयः॑। रात्रि॑रासीत्पिशि॑ंगिलावि॑रा
कः॒ स्वि॑देका॒की च॑रति॒ क उ॑ स्वि॒ज्जाय॑ते पुनः॑। किं॑
स्वि॑द्धिमस्य॑ भेष॒जं किं॑ स्वि॑दा॒वप॑नम्महत्। सूर्य॑ एका॒की
च॑रति॥४५॥

च॒न्द्रमा॑ जायते पुनः॑। अ॒ग्निर्हि॑मस्य॑ भेष॒जम्भूमि॑रा॒वप॑नम्महत्
पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ पर॑मन्त॑म्पृथि॒व्याः पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ भुव॑नस्य॒
नाभि॑म्। पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ वृष्णो॑ अश्व॑स्य॒ रेतः॑ पृ॒च्छामि॑ वा॒चः
प॑र॒मं व्यो॑म। वेदि॑माहुः पर॑मन्त॑म्पृथि॒व्या य॒ज्ञमा॑हुर्भुव॑नस्य॒
नाभि॑म्। सोम॑माहुर्वृष्णो॑ अश्व॑स्य॒ रेतो॑ ब्रह्मै॒व वा॒चः प॑र॒मं

व्योम॥४६॥

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥१८॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां नयति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः।
सुभगे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्ण्वाथाम्।
आहमंजानि गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम्। तौ सह
चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै। वृषा वा९ रेतोधा रेतो
दधातूथ्सक्थ्योर्गृदं धेह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः स्त्रीणां
जीवभोजनो य आंसाम्॥४७॥

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आंसां कृष्णे
लक्ष्मणि सर्दिगृदिम्परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां
यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं
गिराविंवा। अथास्या मध्यमेधता९ शीते वाते पुनन्निवा।
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः।
यद्धरिणी यवमत्ति न॥४८॥

पुष्टम्पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः।
इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गभे पसो नि

जलंगुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति
कश्चन। ससस्त्यश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य
रोहतः॥४९॥

प्र सुलामीति ते पिता गुभे मुष्टिमंतसयत्। दधिक्राव्णो
अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखो कर्त्तृ
ण आयूषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे
दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो
यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः॥५०॥

आसामति न रोहतो जिन्वथ चत्वारि च॥१९॥

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो
अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवम्प्रियाम्। एतः स्तोतरेतेन पथा
पुनरश्वमा वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्छाची (३) न यशो
ममा (४)म्। यव्यायै गव्याया एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि
प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तम्परि तस्थुषः। रोचन्ते
रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा

धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसै।
समुषद्विरजायथाः॥५१॥

ब्रध्मपञ्चविंशतिश्च॥२०॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपाणाय स्वाहा स्नावभ्यः
स्वाहा संतानेभ्यः स्वाहा परिसंतानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा
संधानेभ्यः स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः
स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५२॥

प्राणायष्टाविंशतिः॥२१॥ [२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहा-
ऽनभिहिताय स्वाहा युक्ताय स्वाहाऽयुक्ताय स्वाहा
सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय
स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते स्वाहा संवञ्चते स्वाहा-
ऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा धावते स्वाहा
तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५३॥

सितायाष्टात्रिंशत्॥२२॥ [२२]

गावो गावः सिपांसन्तीः प्रथमे मासि संमान्यो यदि सोमौ षडहैरुत्सृज्या(३)ं देवानामर्क्येण

चर्माव॑ पृथिव्ये॑ दत्वते॑ कस्त्वा॒ग्नये॑ यो वै यः प्रा॑णतो॒ य आ॑त्म॒दा आ॑ ब्रह्म॒न्नाक्र॑ञ्जि॒ बीज॑मा॒ग्नेयौ॑-
 ऽष्टाक॑पालो॒ऽग्नये॑ऽहोमु॑चे॒ ष्टाक॑पालो॒ऽग्नये॑ सम॑नम॒द्ये ते॒ पन्था॑नो॒ यो वा अश्व॑स्य॒ मेध्य॑स्य॒ शिरः॑
 प्रश्न॑वि॒शतिः॥२५॥ गावः॑ समा॒न्यः सव॑नम॒ष्टाभिर्वा॑ ए॒ते दे॒वकृ॑तश्चाभि॒जित्या॑ इत्या॑हुर्व॒रुणो॒ऽद्विः
 साम्ने॑ चतुःप॒ञ्चाशत्॥५४॥ गावो॑ योनिः॒ समु॑द्रो बन्धुः॥॥ [२३]